

УКРАЇНІСТИКА НА ФІЛОСОФСЬКОМУ ФАКУЛЬТЕТІ ЗАГРЕБСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті йдеться про історію та розвиток кафедри української мови і літератури на філософському факультеті Загребського університету. Розглядається і теперішній стан, і перспективи на майбутнє.

Ключові слова: україністика, Хорватія, Загребський університет, кафедра української мови і літератури.

Філософський факультет у Загребі, столиці Хорватії, найстаріший і найбільший факультет у державі і в цій частині Європи. Сьогодні на цьому факультеті функціонують 23 відділення, з 111-ма кафедрами. Навчання є двопредметним або однопредметним, а це означає, що студенти паралельно освоюють дві рівноправні спеціальності або вивчають тільки одну спеціальність, але таких, що вивчають тільки одну лише декілька груп.

Філософський факультет є складовою частиною Загребського університету, а Загребський університет є найстарішим у Хорватії і є одним із найстаріших університетів Європи. Його історія сягає 1669-го року, коли в Загребі почала діяти єзуїтська академія, а 1874-го року відкритий модерний Загребський університет, до складу якого входили богословний, юридичний і філософський факультети.

Філософський факультет почав діяти в академічному 1874-1875-му році. У його складі існувало шість кафедр (філософія, загальна історія, хорватська історія, слов'янська філологія, класична латинська філологія і класична грецька філологія), працювало шість професорів і навчалось 26 студентів. З цих кафедр поступово розвивалися відділення з кількома кафедрами.

Слов'янську філологію зразу розпочав викладати чех Лавослав Гайтлер, під час занять якого студенти ознайомлювалися й з пам'ятками української писемності, бо він у лекціях говорив і про Нестора, і про «*Повість врем'яних літ*», і про «*Слово о полку Ігоревім*», але через тодішнє політичне становище їх пов'язували не з українською, а з російською словесністю, отже, розглядалися пам'ятки і української словесності, але не під цією назвою [5, 88].

Краща ситуація була з новою українською літературою, з якою студенти і читачі могли ознайомитися через переклади А. Шеноа, А. Харамбашича, О. Новаковича, а огляди, статті, розвідки, пов'язані з українською літературою,

писали Ф. Рачкий, З. Ковачевич, відомий хорватський поет С.-С. Краньчевич, літературознавець і перекладач С. Гашпарович та інші.

Українська мова як самостійний предмет не викладалася, але її згадували і з неї наводили приклади при вивченні порівняльної граматики слов'янських мов [5, 89].

Шлях до викладання української мови як окремої спеціальності був довгим і нелегким. Вперше українська мова стала викладатися як лекторат під кінець другої світової війни (1944-1945).

Постійний лекторат української мови було відкрито у 1964-му році при кафедрі російської мови відділення слов'янських мов і літератур завдяки зусиллям професорів (пізніше академіків), у той час завідуючих кафедрами російської літератури і російської мови, О. Флакера і А. Менац, які своїми перекладами постійно пропагували українську літературу. Це був єдиний лекторат української мови у колишній Югославії, а працював він через рік [5, 90].

Першим лектором була професор Київського університету Алла Коваль, а пізніше заняття проводили викладачі Київського, Львівського, Одеського і Харківського університетів (А. Погрібний, Є. Пащенко, І. Остапик, В. Дроздовський, А. Рудницька, О. Юрченко, Р. Тростинська). Лектори української мови готували посібники, укладали словники, писали наукові статті. У першу чергу, потрібно згадати «Українсько-хорватський або сербський словник і hrvatsko ili srpsko-ukrajinski rječnik» А. Менац і А. Коваль (1979) та перший з серії Малих фразеологічних словників «Хорватсько-сербсько-російсько-український фразеологічний словник» А. Менац і Р. Тростинської (1985), який мав і друге видання (1993), але вже під назвою «Хорватсько-російсько-український фразеологічний словник».

1984-го року на прохання професора Антиці Менац Р. Тростинську міністерство залишило ще на два роки, і з того часу лекторат української мови став щорічним.

Лекторат української мови відвідували не тільки студенти з відділення російської мови, але й студенти інших відділень і навіть інших факультетів Загребського університету.

У 1991-му році, коли почалася війна в Хорватії, багато іноземних лекторів виїхали, а деякі лекторати зникли. Український лекторат і в таких умовах вижив і привертав до себе багатьох студентів, які захоплювалися українською мовою, літературою і культурою (тодішній вільний лекторат української мови до 1997-го року вела Р. Тростинська). Лекторат існував усього 33 роки і заклав основи для відкриття *studija* української мови і літератури.

Восени 1997-го року на філософському факультеті Загребського університету було відкрито перший у Хорватії – і поки що єдиний – *studij* української мови і літератури. Увійшов він до складу відділення слов'янських мов і літератур, і очолював його впродовж 9 років професор М. Попович. Україністика була (і залишається) однією з двопродметних рівноправних спеціальностей на

факультеті, а на перший курс тоді вступило чотирнадцять студентів, пізніше квота була збільшена до 24-ох студентів.

Кадрове питання було дуже складним, бо лише dr.sc. М. Попович був постійним працівником факультету, і до того ж – завкафедри російської мови, а mr.sc. Р. Тростинська була у функції іноземного лектора. Вона виконувала повне навантаження двох і більше викладачів, і можна сказати, що завдяки її знанням, працездатності і любові кафедра україністики тоді вистояла і сьогодні існує. Пізніше погодинно стали викладати dr.sc. Є. Пащенко, dr.sc. Д. Поляк-Макаруха, mr.sc. Ю. Лисенко, mr.sc. О. Коломієць, mr.sc. О. Тимко-Дітко (нині dr.sc.), В. Кубінський.

Оскільки Міністерство не відкривало нових робочих місць, два академічні роки (1999-2000 і 2000-2001) не було набору на перший курс.

Проте, завдяки великим зусиллям і нелегкій роботі, *studij* української мови і літератури мав надзвичайні результати, і у 2001-му році було засновано Кафедру української мови і літератури, а першим завідуючим кафедрою був професор М. Попович. Восени того ж року був відновлений вступ на україністику, а 2002-го року кафедра української мови і літератури була нагороджена Грамотою голови хорватського парламенту за великий внесок до співпраці двох країн.

Колишнє велике відділення слов'янських мов і літератур, до якого входила й україністика, з часом було поділено на три відділення і тепер існують: відділення західнослов'янських мов і літератур, відділення південнослов'янських мов і літератур та відділення східнослов'янських мов і літератур з трьома кафедрами: кафедрою російської мови, кафедрою російської літератури і кафедрою української мови і літератури.

В академічному 2005-2006 році навчання на філософському факультеті у Загребі почало проводитися за Болонським процесом. Це означає, що зараз навчання має інакшу структуру, тобто поділене на переддипломне і дипломне. Переддипломне навчання з української мови і літератури триває чотири роки, по закінченні якого студент отримує звання бакалавра гуманістичної спеціальності (галузь україністика), а на п'ятому курсі (для дипломного навчання) обирає перекладацько-культурологічний або викладацький напрям. Після закінчення п'ятого курсу і захисту дипломної роботи студент отримує звання магістра спеціальності, у даному разі – або викладача української мови і літератури, або ж україністики (мається на увазі перекладацько-культурологічний напрям).

Ректорат і всі декани філософського факультету від засновування *studija* україністики допомагали вирішувати кадрове питання, і сьогодні на кафедрі працюють один професор *emeritus* (dr.sc. М. Попович, погодинно), один *izvanredni* професор (dr.sc. Є. Пащенко), два доценти (dr.sc. О. Тимко-Дітко, dr.sc. Т. Фудерер), асистент (С. Гралюк), старший лектор (Д. Павлешен), лектор (А. Дуганджич), погодинні працівники dr.sc. Д. Пешорда і Д. Ділл, а ще працює й mr.sc. Раїса Тростинська (погодинно). Тобто, кафедра має надзвичайну честь, зовсім рідкісну, що студенти, а й інші викладачі, ще мають можливість вчитися і

діставати знання від засновників кафедри, mr.sc. Р. Тростинської і dr.sc. М. Поповича, які своїм величезним знанням підтримують кафедру і її наукову роботу.

Працівники кафедри, крім викладання, займаються важливою науковою роботою. Тут теж потрібно сказати, що Р. Тростинська і М. Попович першими в Хорватії стали досліджувати українську й хорватську мови компаративно на фонологічному, морфологічному, лексико-семантичному та інших рівнях.

М. Попович працює в хорватському мовознавстві більше 40 років, досліджуючи російську, хорватську, українську (у меншій мірі білоруську) мови, його мовознавчі інтереси дуже широкі, він автор численних наукових праць з фонетики і фонології, акцентології, графеміки, морфеміки, морфології, словотвору, семантики, історії мови, фразеології, перекладу та ін., а також має підручники з російської мови, старослов'янської та ін. За особливі заслуги перед Україною нагороджений знаком «Відмінник освіти України» (2006) і Почесною грамотою Верховної Ради України (2010).

Р. Тростинська автор численних наукових праць з фонетики і фонології, морфонології, морфології, семантики, лексики, фразеології, перекладу, співавтор посібника з хорватської мови і двох фразеологічних словників, автор 150-и статей у 11-томній *Hrvatskoj enciklopediji* (1999-2009), присвячених українським письменникам, завдяки їй до лексикону світового письменства (*Leksikon stranih pisaca* (2001)) увійшло 43 українських письменники. Вона також перший перекладач гімну Хорватії на українську мову (1992) і співперекладач (з М. Поповичем) Антології хорватської воєнної лірики (*Antologija hrvatske ratne lirike*) (1995). Р. Тростинська нагороджена медалями «За доблестний труд ...» (1970), «Ветеран труда» (1990), знаком «Відмінник освіти України» (2006), Почесною грамотою Верховної Ради України (2011).

На кафедрі української мови і літератури працюють ще вчені, яких треба відзначити: dr.sc. Є. Пащенко, дослідження якого присвячені порівняльному вивченню літератури і культури українського й хорватського народів, він має велику кількість праць з цієї тематики, упорядкував і відредагував цілий ряд книг і збірників («*Genocidni zločin totalitarnog režima u Ukrajini 1932-1933. Голодомор/Gladomor*» (2008); «*Ukrajinsko-hrvatske književne poredbe*» (2010); «*Od Kijeva do Poljica. Tragom prastarih migracija*» (2010); «*Slavist i imperij. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije i Ukrajine*» (2010); «*Hrvatska Ševčenkiana*» (2011) та ін.), брав участь у багатьох наукових конференціях та багато робить для популяризації україністики в Хорватії.

Dr.sc. О. Тимко-Дітко займається порівнянням морфології української і хорватської мов, а також питаннями русинської мови. Щодо молодших учених, кафедра дуже пишається своєю випускницею, яка стала доктором філологічних наук Тетяною Фудерер. Т. Фудерер спрямувала свої дослідження найбільше на питання соціолінгвістики, мовного стандарту та проблеми українського суржику, а з науковими доповідями багато разів надзвичайно успішно виступала на

міжнародних симпозиумах. Т Фудерер – молодий науковець і викладач, вона сумлінно підготувала й дуже добре читає лекції з синтаксису, стилістики, лексикології й фразеології, морфології, керує дипломними роботами. Інші молоді викладачі теж багато працюють, публікують статті, виступають на конференціях, готують дисертації. Д. Павлешен займається літературою, зокрема українським постмодернізмом, А. Дуганджич соматичною фразеологією, а С. Гралюк морфологією.

Студенти, які закінчили навчання на кафедрі української мови і літератури, не поривають зв'язків з кафедрою, вони дуже активно займаються перекладами. Так, випускниця Д. Ділл переклала роман М. Матіос «Солодка Даруся», Д. Кличек переклав книжку В. Галика «Іван Франко і хорватська культурна спадщина», а його переклад публіцистичного твору Л. Костенко «Гуманітарна аура нації, або дефект головного дзеркала» був опублікований у популярному хорватському журналі «Forum». На українські теми в хорватських газетах пишуть статті, огляди, нариси, есеї і інші випускники кафедри.

Отже, учені кафедри української мови і літератури компаративно досліджують питання української мови, літератури, культури, історії, з великим успіхом виступають на міжнародних конференціях. Кафедра молода й працює дуже активно, публікує наукові праці, видає книжки, збірники, книги перекладів з української літератури. Тут важливо сказати, що в 2011-му році вийшла книжка поезії Б.-І. Антонича «*Most iznad vremena*» у перекладі відомої славістки dr.sc. Д. Сесар. В останні роки підписані угоди про міжнародну співпрацю з багатьма іноземними університетами, зокрема в Україні: Ужгородським національним університетом, Львівським національним університетом імені Івана Франка, Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова, Національним університетом «Острозька академія»; угоди ERASMUS, підписані з римським університетом Sapienza (Італія) та краківським Ягеллонським університетом (Польща).

З самого початку велику підтримку мала кафедра, тоді ще *studij*, від усіх послів України в Хорватії, починаючи від А. Шостака, В. Кирика, М. Лубківського, Б. Зайчука до теперішнього посла О. Левченка.

Кафедра також багато співпрацює з Товариством русинів і українців у Республіці Хорватія.

У березні 2011-го року великою честю для кафедри було відкриття аудиторії імені Тараса Шевченка на філософському факультеті. У обладнанні аудиторії велику допомогу надало посольство України в Республіці Хорватія, особливо послы Б. Зайчук і О. Левченко, а аудиторію було відкрито головою Верховної Ради України В. Литвином. Слід наголосити, що посольство України в РХ і зараз найактивніше допомагає кафедрі.

Добра слава про загребську україністику дійшла й до України, кафедру почули, підтримали, приїздили і виступали з лекціями перед студентами такі

відомі вчені, як П. Гриценко, О. Тищенко, П. Чучка, О. Паламарчук, ректор Київського університету В. Скопенко, О. Дзюба, а письменник і літературознавець І. Дзюба подарував кафедрі багату бібліотеку, у цьому році цикл лекцій прочитали професор Л. Васильєва і поетеса Г. Крук, приїхала поділитися педагогічною майстерністю С. Соколова, дуже цікавими були зустрічі й з українськими письменниками Д. Павличком, І. Драчем, Л. Талалаєм, О. Ірванцем, Ю. Андруховичем, Г. Крук та ін.

І замість висновків хочу процитувати рядки авторитетного європейського вченого, вже згаданого академіка О. Флакера: «Мене в той час цікавили російські слов'янофіли, в яких я бачив попередників Сталінового всеслов'янства, а так дійшов і до Тараса Шевченка, українського романтика і противника царського централізму... Менчева зацікавилася Шевченком і почала перекладати його поезії. Так у діалозі народжувалася майбутня загребська україністика – від лекторату (А. Коваль) до кафедри (Р. Тростинська)» [1, 44-45].

Академік також помітив і задокументував і подальший розвиток кафедри: «...загребська україністика, така рідкісна в європейських університетах, здобувала контури, що довели до заснування кафедри, яка, перш за все завдячуючи Раїсі Тростинській, дуже швидко розвивається» [1, 205].

Україністика на філософському факультеті Загребського університету формально існує 15 років, а у 2007-му році було урочисте відзначення її 10-річчя та всефакультетське святкування, тоді ж принагідно було видано і книжку про кафедру.

У кафедрі української мови і літератури в Загребі є майбутнє – молодші науковці мають усі можливості розвиватися і працювати на основах, які заклали засновники кафедри.

Про майбутнє кафедри свідчить і інтерес та зацікавленість хорватських студентів – у цьому академічному році (2011-2012) на перший курс української мови і літератури вступило 22 студенти, а факультативно українську мову як додатковий курс обрало та вивчає і 17 студентів інших відділень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Flaker, A. Autotopografija II. – Zagreb: Durieux, 2010. – 474 s.
2. Jurković, M. Deset godina ukrajinistike na Filozofskom fakultetu. // *Deset godina studija ukrajinistike na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu*. – Zagreb: FF-press, 2007. – S. 3.
3. Menac, A., Trostinska, R. Hrvatsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik. – Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1993. – 140 c.
4. Paščenko, J. Putovima hrvatske ukrajinistike. // *Deset godina studija ukrajinistike na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu*. – Zagreb: FF-press, 2007. – S. 12-18.
5. Попович М. Короткий екскурс в історію україністики на Філософському факультеті Загребського університету. // *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур:*

Пам'яті академіка Леоніда Булаховського: Збірник наукових праць. – Спеціальний випуск. – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2009. – С. 87-93.

6. Сторінка Філософського факультету Загребського університету: <http://www.ffzg.unizg.hr/>

В статье рассматривается история создания и развитие кафедры украинского языка и литературы на философском факультете Загребского университета. Рассматривается и актуальное состояние и перспективы на будущее.

Ключевые слова: украинистика, Хорватия, Загребский университет, кафедра украинского языка и литературы.

The article deals with the history and development of the Department of Ukrainian Language and Literature with the Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Zagreb. It also considers its current situation and future opportunities.

Key words: Ukrainian studies, Croatia, University of Zagreb, Department of Ukrainian Language and Literature.